

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ В СИСТЕМІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 631.15:658.27

F 410

ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Суска А. А., канд. екон. наук,

Бабич А. П. канд. військ. наук, доцент

Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет

Анотація. В статті обґрунтовується доцільність системного підходу до екологічного менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств лісового господарства та визначаються складові загального інтегрованого процесу екологічного менеджменту.

Комплексний характер цілі управління екологічною безпекою діяльності підприємств лісового господарства зумовлює наявність системи контурів, які поєднуються в єдиному інтегрованому процесі управління. Визначені контури являють собою ланцюжок, у якому результат попереднього процесу послідовно пов'язаний з наступним, тобто є входом в наступний процес, чи виступає його обмеженням, яке визначає умови його реалізації. У формі обмежень встановлюються вимоги до результатів функціонування контурів. Дослідження дають змогу визначитися із внутрішнім станом кожного з процесів, які інтегруються в загальний процес екологічного менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств лісового господарства. Ланцюжок процесів екологічного менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств лісового господарства є втіленням системного підходу до екологічно безпечного управління такою діяльністю.

Наведений системний підхід дає можливість трактувати екологічний менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємств лісового господарства як систему послідовних, взаємопов'язаних та взаємоузгоджених процесів, що спрямовані на поетапне (послідовне) формування екологічної безпеки цього виду діяльності, кінцевий стан яких визначається законодавчо-нормативним полем щодо відтворення і охорони лісів, потребами суспільства в послугах лісів та економічними інтересами суб'єктів господарювання.

Ключові слова: екологічний менеджмент, зовнішньоекономічна діяльність, стале природокористування, системний підхід.

Постановка проблеми. Екологічне управління природокористуванням (екологічний менеджмент), зокрема лісокористуванням, являє собою систему технологічних, організаційно-економічних та інституціонально-регулюючих процесів, які інтегровані в загальний процес з метою досягнення балансу інтересів природи, суспільства і виробництва. В багатьох відомих дослідженнях щодо операційної діяльності підприємств, виробництво яких базується на природних ресурсах, такий баланс визначається як екологічно безпечна діяльність суб'єкта господарювання.

Менеджмент екологічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності підприємств лісового господарства також потребує системного підходу, який дає можливість інтегрувати ряд відносно самостійних, в значній мірі суперечливих процесів, виробництва круглої деревини і пиломатеріалів, що є основою експорту цих суб'єктів господарювання. Тобто, існує проблема між наявністю відносно самостійних процесів (контурів), які формують екологічне середовище зовнішньоекономічної діяльно-

сті підприємств лісового господарства і необхідністю інтеграції цих процесів, що визначає можливість надати екологічному середовищу підприємства, яке знаходиться під навантаженням виробництва експортної продукції, екологічно безпечного стану.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогоднішній день в багатьох відомих наукових дослідженнях, що стосуються екології лісокористування, обґрунтовується необхідність впровадження засад інтегрованого екологічного менеджменту лісового господарства, як важливої умови екологізації лісового господарства.

Такі підходи, зокрема, обґрунтовуються у роботах Я. Дяченко, А. Онучена та А. Писаренко, де зазначається, що екосистемне управління лісами є невід'ємним атрибутом сталого лісокористування, що має на меті збереження, забезпечення сталості лісових екосистем різних рівнів та більш повну реалізацію їх екологічних функцій у процесі ведення лісового господарства [1,2,3].

В роботах І. М. Синякевича, Н. Мішеніної наголошується, що стосовно лісового сектору економіки, екологізація – це наукова концепція, яка представляє сукупність принципів та інструментів лісової політики, за допомогою яких можна досягти збалансування інтересів теперішнього і майбутнього поколінь, зростання сумарного економічного ефекту та усунення глобальної екологічної загрози, які призвели у двадцять першому столітті до дестабілізації клімату, деградації біорізноманіття, руйнації екологічних систем, виникнення численних екологічних катастроф [4,5].

Екологічний менеджмент дозволяє забезпечити баланс інтересів природи, суспільства і суб'єкта господарювання в довгостроковій перспективі за умов швидкоплинного зовнішнього середовища.

В відомих дослідженнях визначається, що екологічне управління лісокористуванням являє собою систему технологічних, організаційно-економічних та інституціонально-регулюючих процесів інноваційного характеру, що забезпечують стале, екологічно збалансоване та соціально відповідальне інтегроване багатоцільове використання та відтворення лісових ресурсів.

В роботах Л. Мельника, В. Диканя, С. Лебедевича, Г. Серова зазначається, що організаційно-економічні основи екологізації лісокористування і лісовідновлення повинні включати: розроблення економічного інструментарію; розроблення моделей прогнозування затрат на створення лісовкритої площі; економічну оцінку соціально-економічних функцій лісових ресурсів; систему екологічного страхування; економічне стимулювання екологічної відповідальності працівників сфери лісокультурного виробництва [6,7,8,9,10].

Тобто, екологічний менеджмент за головну ціль функціонування підприємств лісового господарства визначає досягнення балансу природних, соціальних і економічних інтересів. Такий баланс утворюються за умов екологічно безпечного стану навколишнього середовища підприємства. За умов екологічного управління діяльністю підприємств лісового господарства саме в межах екологічного менеджменту та в його інтересах функціонують такі складові, як виробничий менеджмент, маркетинговий менеджмент, менеджмент лісовідтворення, соціально-етичний менеджмент.

Невирішені складові загальної проблеми. Існує необхідність визначення й обґрунтування ланцюжка інтегрованих процесів, який визначає сутність системного підходу до екологічного менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств лісового господарства.

Формулювання цілей статі. Метою даної статі є визначення основних контурів загального процесу екологічного менеджменту виробництва експортної продукції та обґрунтування необхідності системного підходу до екологічного менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств лісового господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Створення і збереження екологічно безпечного стану зовнішньоекономічної діяльності підприємств лісового господарства, як такої, що несе значне навантаження на природні лісові ресурси є головною метою екологічного менеджменту.

Багатовекторність цілі (природа, суспільство, економіка) управління екологічною безпекою зовнішньоекономічної діяльності підприємств лісового господарств зумовлює наявність системи контурів (певних напрямків (процесів) управлінської діяльності), що поєднуються в загальному процесі управління екологічною безпекою зовнішньоекономічної діяльності.

Загальний процес виробництва експортної продукції включає наступні, відносно самостійні, процеси (конттури): дослідження і встановлення потреб зовнішнього ринку на продукцію лісового господарства та визначення можливостей підприємства щодо задоволення цих потреб за умов екологічної безпеки експортної діяльності; виробництво експортної продукції на рівні міжнародних стандартів за умов екологічно безпечного навантаження на природні ресурси; відновлення лісових ресурсів на засадах сталого природокористування, що реалізується при стратегічних підходах до розробки стратегій лісових насаджень; виконання лісами соціальних функцій за умов екологічнобезпечного навантаження на ліси; протидія (локалізація) небезпечних для лісів наслідків матеріального виробництва і життєдіяльності людей (збереження лісів).

Можливості щодо досягнення екологічно безпечного стану зовнішньоекономічної діяльності (головної цілі) підприємство визначає на етапі діагностики теперішнього стану конкретного процесу (конттуру) і порівняння цього стану з встановленими нормами, вимогами, потребами.

Екологічно безпечний стан кожного окремого процесу визначається відповідними (встановленими певними нормами, вимогами) значеннями факторів, які формують і супроводжують цей процес.

Переважає більшість таких факторів має внутрішню природу і пов'язана з виробничим навантаженням на природні ресурси з боку самого підприємства. Вони можуть бути цілком керованими з боку суб'єкта господарювання, якщо ці фактори діагностовано і для цього є необхідні ресурси.

Екологічний менеджмент базується на концепції сталого природокористування, яка визначає циклічність цього процесу – навантаження на природні ресурси повинні бути їй компенсовані. Стосовно зовнішньоекономічної діяльності така циклічність проявляється в тому, що виробниче навантажен-

ня на лісові ресурси компенсується заходами по відновленню лісів, а також заходами по захисту лісів від шкідливих наслідків пов'язаних з матеріальним виробництвом і життєдіяльністю людей.

Виробництво експортної продукції мотивується потребами зовнішнього ринку, що є предметом повсякденних маркетингових досліджень. Тобто, першим контуром загального процесу менеджменту екологічної безпеки експортної діяльності є контур діагностики потреб зовнішнього ринку в продукції підприємства. Нормами (вимогами) екологічнобезпечного функціонування цього контуру досягається визначення оптимального, не перевантаженого для екології обсягу експортних вирубок, безпечної для екобалансу лісових територій господарства структури експортної продукції, економічно вигідних зовнішньоекономічних контрактів. Дослідження і аналіз зовнішнього ринку, оптимізація експортних поставок відповідно до можливостей підприємства і кон'юктури ринку є пріоритетом екологічно орієнтованого маркетингового менеджменту, головним завданням якого є дослідження вимог споживача, порівняння цих вимог з можливостями підприємства щодо їх задоволення на екологічно безпечному рівні та надання пропозиції щодо розробки загальних стратегій формування екологічної безпеки експортної діяльності.

Висновки маркетингового менеджменту є входом до процесу (контур) виробництва експортної продукції, який починається з визначення і підготовки ділянок рубок і закінчується відвантаженням готової продукції (доведеної до міжнародних стандартів) зарубіжним споживачам.

Планування лісових ділянок для експортних вирубок в аспектах екологічної безпеки передбачає врахування загальноприродних функцій лісових територій підприємства – ландшафт, захист природних екосистем.

Наступним етапом експортної продукції є підготовка експортних лісосік, що включає такі екологічно небезпечні заходи, як вирубка транспортних просік, що не повинні порушувати природні водостоки, приводити до ерозії лісових ґрунтів.

Заготівля експортної деревини визначаються значною кількістю лісових залишків, які пов'язані із жорсткими стандартами до експортної продукції. В той же час, екологічно безпечний стан вимагає мінімізацію відходів виробництва.

Екологічного навантаження лісовим територіям підприємств також завдає етап транспортування деревини до місць кінцевої переробки. Потужні транспортні засоби руйнують родючі прошарки лісових ґрунтів, порушують природні водостоки.

Кінцеве виробництво експортної продукції в екологічному плані небезпечний значними відходами кори та шкідливими викидами в повітря токсичних речовин в ході виробничих процесів.

Проблеми екологічно безпечного виробництва повинні бути в полі зору екологічно спрямованого виробничого менеджменту.

Важливою складовою загального екологічного менеджменту є процес (контур) відтворення лісів, в ході якого важливо дотримуватися балансу площ експортних вирубок і молодих насаджень з урахуванням втрат насаджень в процесі значного періоду вирощування товарної продукції, а також

відтворення первозданної структури лісів, що є умовою збереження лісових екосистем. Цей процес (контур) в загальному інтегрованому процесі екологічного менеджменту зовнішньоекономічної діяльності є процесом компенсації навантаження виробництва експортної продукції.

Діагностика екологічного навантаження в ході виробництва експортної продукції підприємства дає можливість тільки частково визначитися з можливими проблемами щодо екологічної безпеки.

Цілком зрозуміло, що екологічна безпека діяльності підприємств знаходиться під впливом значної кількості факторів зовнішнього середовища, які також можуть бути причиною екологічних проблем.

Лісові території господарств витримують значне соціальне навантаження в плані задоволення потреб людини у відпочинку, оздоровленні, інформаційному та естетичному розвитку, що може перевищувати можливості лісових територій підприємства по наданні таких послуг на екологічно безпечному рівні. В той же час, фактори такого зовнішнього впливу можуть бути, певними чином, керовані суб'єктом господарювання шляхом обмеження туристичних маршрутів, зон відпочинку, мисливських угідь в залежності від можливостей лісових територій господарства витримувати такі навантаження і приносити прибуток, який дозволить компенсувати це навантаження.

Значною загрозою для експортної ресурсної бази підприємств лісового господарства є група соціальних факторів, які пов'язані з виробництвом і життєдіяльністю людей.

Проведені дослідження дають змогу визначитися із внутрішнім станом кожного з процесів (контурів), які інтегруються в загальний процес екологічного менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств лісового господарства.

Саме визначення ланцюжка процесів (контурів) екологічного менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств лісового господарства є втіленням системного підходу до екологічнобезпечного управління такою діяльністю.

Наведений системний підхід (система взаємопов'язаних і взаємообумовлених процесів) до управління екологічною безпекою експортної діяльності дає підставу для розвитку самого трактування поняття «екологічний менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємств лісового господарства».

Екологічний менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємств лісового господарства – це система послідовних, взаємопов'язаних і взаємоузгоджених процесів, що спрямовані на поетапне (послідовне) формування екологічної безпеки цього виду діяльності, кінцевий стан яких визначається законодавчо-нормативним полем щодо відтворення та охорони лісів, потребами суспільства в послугах лісів і економічними інтересами суб'єктів господарювання.

Висновки. Екологічний менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємств лісового господарства націлений на забезпечення екологічно безпечного стану такої діяльності, який досягається гармонійним поєднанням інтересів природи, суспільства і матеріального виробництва.

Комплексний характер цілі екологічного менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств лісового господарства зумовлює наявність системи контурів (певних напрямків (процесів) управлінської діяльності), які поєднуються в загальному інтегрованому процесі екологічного менеджменту.

Ланцюжок процесів (контурів) є втіленням системного підходу до управління екологічною безпекою експортної діяльності підприємств лісового господарства як комплексної категорії, що поєднує в собі результати зусиль підприємств протягом всього циклу сталого природокористування.

Литература:

1. **Дяченко Я.** Державне регулювання лісового господарства в економічній системі відтворення природних ресурсів / Я. Дяченко, І. Волинець // Економіка України. – 1997. – № 9. – С. 68–73.
2. **Писаренко А.И.** Какая лесная политика нужна России? / А.И. Писаренко // Лесное хозяйство. – 2006. – № 2. – С. 2–5.
3. **Онучин А. О.** принципах экосистемного управления лесами / А. Онучин, А. Писаренко // Лесная таксация и лесоустройство. – 2005. – Вып. 1(34). – С. 78–85
4. **Синякевич І.** Екологізація розвитку: об'єктивна необхідність, методи, пріоритети / І. Синякевич // Економіка України. – 2004. – №1. – С. 57 – 63.
5. **Мишенина Н.В.** Социальный маркетинг в контексте развития информационного общества / Н.В. Мишенина // Социально-экономические проблемы информационного общества: монография; под ред. А.Г. Мельника, М.В. Брюханова. – Суми: Університетська книга.– 2010. – Вып.2. – С. 761 – 775.
6. **Мельник А.Г.** Екологічна економіка: підручник / А.Г. Мельник. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2002. – 346 с.
7. **Дикань В. А.** Основы экологии и природопользования: учеб. пособие / В. А. Дикань, Л. А. Позднякова, А. Г. Дейнека, И. Д. Михайлов, А. А. Каграманян – Харьков: ООО «Олант», 2005 – 384 с.
8. **Лебедевич С. І.** Теоретико-методологічні засади формування галузевої системи екологічного менеджменту підприємств: [монографія] / С. І. Лебедевич – Львів: Ліга-Прес, 2008. – 340 с.
9. **Лебедевич С. І.** Методологічні основи формування екологічного менеджменту і екоаудиту в лісовиробничому комплексі України: [монографія] / С.І. Лебедевич. – Львів: Камула, 2005. – 256 с.
10. **Серов Г.** Экологический аудит. Концептуальные и организационно – правовые основы. / Г. Серов. – М.: Экзамен, 2000. – 768 с.

Стаття надійшла: 25.11.2013 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Горелов Д.О.

УДК 331.103.15

М 120

ОЦІНКА РОБОТИ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ КЕРІВНИКІВ ЕКСПЕРТНИМ МЕТОДОМ

Лисанова А.М., старший викладач

Кіреєва М.П.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Анотація. У статті розкритий підхід до оцінки роботи функціональних керівників бізнесу. Розроблено рекомендації з використання експертного методу оцінки праці функціонального керівника.

При цьому проаналізовано ділові та особистісні якості керівників функціональних підрозділів бізнесу. З метою отримання об'єктивних даних про ці якості функціонального керівника запропоновано проведення експертної оцінки якостей незалежними респондентами з числа працівників бізнесу.